

не лише щодо проведення добору прокурорів на відповідні посади, а й стосовно розгляду скарг (заяв) про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснення безпосередньо дисциплінарного провадження.

Аналіз новітнього законодавства, спрямованого на регулювання відносин за участю прокуратури свідчить про необхідність подальшого дослідження цих питань. Це пояснюється наявністю низки правових проблем, які потребують нагального вирішення. Зокрема, це стосується правового статусу прокурорів, їх участі у цивільному, кримінальному та адміністративному процесах. Правова ситуація у цій галузі ускладнюється недосконалістю законодавства про діяльність суддів, адже воно також знаходиться на стадії реформування.

Підводячи підсумок наведеному, можна констатувати, що процес реформування органів прокуратури отримав гарний старт. Принаймні, у новому законі про прокуратуру було враховано більшість побажань та пропозицій експертів Венеційської комісії, які неодноразово добросовісно вивчали відповідні законодавчі ініціативи у вказаній сфері [3].

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 3541 // Голос України. – 2014. – 25 жовтня. - № 206.
3. Висновок Венеційської комісії від 14 жовтня 2013 року № 735/2013 (який надавався до проекту Закону України «Про прокуратуру» до його остаточного ухвалення парламентом).

УДК 343.346

Козаченко О. В., д.ю.н., професор,
Миколаївський інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
м. Миколаїв, Україна

ДЕФІНІЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХОДУ

Звернення сучасної кримінально-правової науки до дефініції «кримінально-правовий захід» представляється актуальним і своєчасним з врахуванням наступного. По-перше, категорія «кримінально-правовий захід» є базовою при визначенні тих зовнішніх форм кримінально-правового впливу, в назві яких категорія «захід» не використовується (покарання, судимість, примусове лікування та інші). По-друге, кримінально-правовий захід виступає самостійною формою кримінально-правового впливу (примусові заходи медичного характеру, захід

кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб та інші). По-третє, дефініція даної категорії дозволяє визначити коло заходів, які помилково віднесені до правових заходів іншої галузевої належності (превентивно-профілактичні, реституційно-компенсаційні кримінально-правові заходи та інші).

На підставі аналізу змістовних характеристик та суттєвих властивостей кримінально-правового заходу пропонуємо наступну його дефініцію. Кримінально-правовий захід представляє собою систему прийомів і способів здійснення примусового та реабілітаційно-заохочувального впливу держави на кримінальні практики (кримінальні правопорушення, об'єктивно протиправні діяння, зловживання правом та ін.), правомірну поведінку, які застосовуються на підставі закону, детермінованого культурним середовищем, що склалося в конкретно-історичних умовах розвитку суспільства.

На підставі запропонованої дефініції кримінально-правового заходу можна виділити наступні змістовні ознаки.

По-перше, сам термін «заходи» (російською мовою – «меры») має міждисциплінарне використання, оскільки достатньо активно вживається в кримінальному процесуальному законодавстві (заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, заходи забезпечення цивільного позову та ін.), в законодавстві про оперативно-розшукову діяльність (оперативно-розшукові заходи й ін.).

Слід зазначити, що в українській кримінально-правовій доктрині отримали поширення такі терміни, як «кримінально-правові міри» та «кримінально-правові засоби», використання яких є недоречним за наступних підстав. Лексема «захід» у перекладі на російську мову має два відповідники: «мера», «мероприятие». У свою чергу, російське слово «мера» перекладається на українську як 1. *міра*; 2. *захід*. Саме так визначено у російсько-українському словнику за редакцією відомого українського мовознавця Сергія Івановича Головащука, виданому в 1969 році. Причому ці два терміни – *міра* та *захід* – мають різне значення. Так, *міра* визначається як одиниця виміру чого-небудь; те, чим міряють, вимірюють; величина, розмір, ступінь; а *захід* – сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь. Таке визначення надане в академічному словнику української мови в 11 томах за редакцією академіка Івана Костьовича Білодіда, виданому в 1972 році. Тому вживати слово «*міра*» в контексті дослідження прийомів і способів впливу на осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, уявляється неможливим, оскільки це калька з російської мови, по-перше, і по-друге, в кримінально-правовій доктрині категорія «*міра*» має чітко визначений кількісний характер, наприклад, коли йдеться

про міру покарання. Що стосується використовуваного терміна «засоби», то слід зазначити, що «засіб» означає прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чого-небудь; *спосіб* – те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі. Тому коли йдеться про застосування декількох прийомів та способів, доцільнішим є використання саме терміна «кримінально-правові заходи» як сукупності прийомів і способів здійснення кримінально-правового впливу. Ще одним аргументом на користь використання цього терміна є вживання в кримінальному законі термінів «заходи медичного характеру», «заходи виховного характеру» та у кримінально-правовій науці таких термінів, як «заходи соціального захисту», «заходи безпеки».

По-друге, кримінально-правовий захід – це система прийомів та способів здійснення кримінально-правового впливу. Таке розуміння кримінально-правових заходів дає підстави для висновку, що такі заходи формуються на засадах необхідного збалансування закладеного в них примусового та заохочувального потенціалу шляхом поєднання прийомів і способів здійснення впливу на кримінальні практики, властивості яких визначаються як особливостями методу кримінального права, так і змістовними характеристиками окремого виду кримінально-правового заходу. Наприклад, застосування такого кримінально-правового заходу, як примусовий захід виховного характеру, базується на застосуванні примусу як способу впливу на поведінку особи, що не досягла повноліття, а використані при цьому прийоми свідчать про поставлену перед цим заходом мету – коригування поведінки через морально-етичні переживання, матеріальні втрати, відчуття виховного впливу з боку батьків або осіб, які їх замінюють, ізоляцію особи від соціального оточення з поміщенням у спеціалізовані установи для підвищення інтенсивності виховного впливу тощо. У свою чергу, реабілітаційно-заохочувальні заходи вибудовуються на домінуванні заохочення як особливого способу здійснення правового впливу, а прийоми, які при цьому використовуються, відзначаються намаганням спонукати особу до позитивної постзлочинної поведінки. Таким чином, кожний захід кримінально-правового характеру визначається домінуючим способом впливу – примус або заохочення (що, у свою чергу, дає підстави для виділення двох видів заходів кримінально-правового характеру – примусові та заохочувально-реабілітаційні) – і прийомами, які притаманні конкретному кримінально-правовому заходу.

По-третє, кримінально-правові заходи застосовуються виключно державою в особі її повноважних органів та посадових осіб, і тільки на підставі закону. Вказана ознака не має виключень навіть за умови здійснення провадження на підставі угод (Глава 35 КПК України), оскільки

угода про примирення або про визнання винуватості затверджується судом за умови відповідності її змісту та порядку укладення вимогам матеріального і процесуального законодавства.

По-четверте, підставами застосування кримінально-правових заходів виступають: кримінальні практики у різноманітних формах свого існування та правомірна постзлочинна поведінка особи. До кримінальних практик слід віднести наступне: злочин, у разі вчинення якого застосовується покарання, примусові заходи виховного характеру до осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності, та інші кримінально-правові заходи; кримінальний проступок як різновид кримінального правопорушення, який є незлочинним, кримінально караним діянням; інше суспільно небезпечне діяння (об'єктивно протиправне діяння), вчинення якого супроводжується застосуванням примусових заходів медичного характеру, реституційно-компенсаційних заходів, примусових заходів виховного характеру до осіб, які досягли одинадцятирічного віку, але не досягли віку кримінальної відповідальності, та інші; зловживання правом як особливий вид маргінальної поведінки, що полягає в реалізації прав у недозволений спосіб або всупереч призначенню права, яке виступає підставою для застосування таких заходів впливу, як примусове лікування, спеціальна конфіскація, кримінально-правові заходи до юридичних осіб та інші. Правомірна постзлочинна поведінка має позитивний соціально значущий характер і нею обґрунтовується здійснення реабілітаційно-заохочувального впливу шляхом застосування відповідних кримінально-правових заходів (звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та інші).

По-п'яте, кримінально-правові заходи, їх система мають культурологічний аспект, який продиктований тим, що кримінальне право в цілому являє собою узгоджену на культурологічних засадах систему соціальних норм, орієнтованих на захист цінностей соціального, матеріального і духовного характеру, які є здобутками людської культури. Таким чином, кримінальний закон – соціокультурний конструкт, орієнтований на регулювання групової та індивідуальної кримінальної активності шляхом здійснення комплексного впливу на всіх учасників кримінальних правовідносин. Відповідно, кримінальний закон як єдине джерело кримінального права за своїм змістом є значно багатограннішим, ніж «закон про злочин і про кримінальну відповідальність за його вчинення». За своїм змістом кримінальний закон – це нормативно-правовий акт, в якому, крім злочину, визначаються властивості об'єктивно протиправних діянь, а в майбутньому і кримінальних проступків. Значно різноманітнішим є кримінальний закон у формах здійснення кримінально-правового впливу, які не обмежуються виключно кримінальною

відповідальністю і характеризуються застосуванням інших заходів як примусового, так і реабілітаційно-заохочувального характеру.

Зазначені змістовні характеристики кримінально-правового заходу дають можливість сформулювати належну дефініцію категорії, яка отримала, і без сумніву, буде продовжувати отримувати використання в кримінальному законі України, оскільки розбудова соціальної держави вимагає пошуку адекватних і відповідних форм кримінально-правового впливу на особу, яка вчинила кримінальне правопорушення або допустила іншу протиправну поведінку.

УДК 343.8

Колб І. О., к.ю.н., старший прокурор відділу прокуратури,
Карпенко Н. В., здобувач,
м. Київ, Україна

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Вивчення статистичних даних показало, що стан злочинності в установах виконання покарань (далі – УВП) відображає як загальнокримінальні явища, що характерні злочинності в цілому по країні (вбивства, тілесні ушкодження, крадіжки, т.ін.) [1, с. 24-25], так і особливі кримінальні прояви, що можливі лише в умовах відбування кримінального покарання (злісна непокора вимогам адміністрації установ виконання покарань; втеча з місць позбавлення волі; дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань тощо), що обумовлює зміст, характер і специфіку досудового розслідування злочинів серед засуджених, позбавлених волі. З цього випливає, що в УВП необхідно проводити як заходи загальної криміналістичної методики, що застосовуються в межах всієї України силами і засобами суб'єктів, залучених до кримінально-процесуальної діяльності, так і заходи спеціальної методики досудового розслідування злочинів, які реалізуються відповідно до вимог КПК (ст. ст. 215, 216) слідчими ОВС.

Як свідчить практика, структура злочинів, що вчиняються засудженими в умовах ізоляції їх від суспільства, характеризується відносною сталістю: більшість суспільно небезпечних і карних діянь спрямовані на ухилення від відбування. При цьому основними мотивами вчинення злочинів особами, які тримаються в УВП, виступають різноманітні протиріччя, що закладені в природі кримінальних покарань, які носять об'єктивний характер, а саме: взаємне «кримінальне зараження» засуджених, послаблення і розрив їх